

Med vojnimi dogodki je slovensko zgodovino zadevajoča predvsem soška fronta; o vojaških dogodkih okoli Soče je najti kar nekaj zapisov, od podatkov o bitkah, obstreljevanjih, izgubah, do tistega na Doberdobski planoti (11.1. 1917), ko so italijanski vojaki obmetavali avstrijske rove z limonami in ponujali premirje. Žal pa so slovenski kraji zapisani le v nemški obliki. Bistveno bolj skromno so predstavljeni Slovenci v politiki v zadnjem letu vojne. Tako ni najti omembe majniške deklaracije, niti ustanovitve Narodnega sveta. Prvič je omenjeno dogajanje na slovanskem jugu monarhije ob ustanovitvi Narodnega vijeća Slovencev, Hrvatov in Srbov v Zagrebu. Pod datumom 29. oktober 1918 bomo zastoj iskali ob Hrvatih tudi omembo Slovencev, poleg tega pa je hrvatski sabor pojasnjen kot »Volksgruppe«. V nasprotju s tem pa je samoodločba Čehov (manj Slovakov) predstavljena mnogo bolj izčrpno.

Knjiga se zaključuje s pregledom uporabljene literature (daleč največ le v nemškem jeziku); napotila na literaturo pa so tudi pri tematskih orisih na koncu vsakega leta kronologije. Ob klasični in potrebni dodatni opremi (register oseb, geografski in stvarni register) zasledimo nekaj zemljevidov, in bogato slikovno opremo (po obliki v glavnem razglednice), ki zajema pomembne osebnosti, vojno propagando, orožja in boje (med njimi slika porušene Gorice). Skratka, zanimiv priručnik za domačega bralca, ki ga zanima zgodovina s poudarjeno avstrijsko (in nemško) noto, brez velikih pretenzij, a solidno in odgovorno narejen. Ker podobnega dela v naši historiografiji nimamo (ponovno obujenega zanimanja za zgodovino prve svetovne vojne pred nekaj leti smo bili v našem prostoru deležni le v manjši meri, povezano z dogajanjem leta 1918, ko smo Slovenci prešli iz enega državnega okvira v drugi, jugoslovanski), je kljub nekaterim pripombam tudi za nas koristen in uporaben.

Damijan Guštin

M i r o s l a v S t e p a n č i č, *Partizansko gospodarstvo in oskrba partizanske vojske na Dolenjskem in Notranjskem 1941 - 1945*, Knjižnica NOV in POS 52, založila in izdala RK ZRVS Slovenije v okviru založniškega programa revije Naša obramba, Ljubljana 1990, 680 strani.

Miroslav Stepančič, lani umrl avtor knjige, je začel sodelovati z OF v Ljubljani, zaradi česar je bil aretiran in odpeljan v Gonars. Po kapitulaciji Italije se je vključil v narodnoosvobodilno vojsko, kjer je opravljal razne vojaške dolžnosti, od namestnika komandirja čete v Cankarjevi brigadi, do šefa operativnega odseka 15. divizije. Knjiga je razdeljena na 13 poglavij, ki so napisana kot zaključene celote, tako tematsko kot kronološko, tako da nam to omogoča dokaj enostaven pregled problematike, tudi po posameznih območjih. Obravnava te problematike je toliko pomembnejša, ker je bila do sedaj do drugih predvsem vojaških tem, dokaj zapostavljena. Vendar so bili različni načini preskrbe tako za obstanek kot za razvoj partizanskega gibanja in narodnoosvobodilne vojske eno izmed najpomembnejših področij dejavnosti, kajti partizani so morali biti oboroženi, oblečeni, obuti in ne preveč lačni. V preskrbi so bili partizani ve-

zani prvenstveno na prebivalstvo in so dobivali najrazličnejši material preko organizacije OF in kasneje izvoljenih ljudskih oblastvenih organov. Z njimi so nekateri vojaški intendanti prihajali tudi v spore, predvsem kadar je teh niso upoštevali in so od prebivalstva samovoljno pobirali razne dobrine. Avtor se opisu tega ne izogiba, kar je tudi eden izmed pokazateljev objektivnosti tega dela. Spretno je povezal vojaško dejavnost partizanov in s tem tudi njihovih nasprotnikov, kar je bistveno vplivalo na gospodarsko aktivnost na osvobojenem in polosvobojenem ozemlju, katerega obseg se je stalno spreminjal.

Zelo smiselno je, da se je omejil na območje Dolenjske in Notranjske, ne zaradi tega, ker je bil kot vojaški poveljnik poznavalec tamkajšnjih razmer, pač pa zato, ker sta bili obe vključeni v okupacijsko enoto Ljubljansko pokrajino. Partizansko gibanje se je pragmatično prilagajalo takratnim razmeram in zaradi tega je bilo to območje tudi v tem smislu vojaška in politična enota, seveda tesno povezana z drugimi slovenskimi pokrajinami, predvsem z Belo krajino, Pivško, Brkini in Slovensko Istro, ki so bile po kapitulaciji Italije operativno vključene v 7. korpus narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije, skupaj z Dolenjsko in Notranjsko.

Avtor začne z Ljubljano, kjer je bila ustanovljena OF in kjer se je najhitreje širila. S tem je bil omogočen tudi nastanek in oskrbovanje prvih čet, ki so nastale v bližini mesta, odkoder so jih tudi preskrbovali, zahvaljujoč široki razpredenosti vseh oblik zbiranja in odpreme raznovrstnih dobrin, predvsem po železnici, z avtomobili in avtobusi, pa tudi na razne druge načine. Za vse to so najprej skrbeli odbori OF, dokler niso ob koncu leta 1941 ustanovili še Finančno gospodarski odbor pri izvršnem odboru OF, ki se je posvečal prvenstveno tem stvarim. Za pomoč žrtvam italijanskega nasilja so avgusta 1941 že obstoječo organizacijo Ljudske pomoči vključili v OF in jo s tem okrepi, tako da je lahko že konec leta z obleko in živili oskrbovala približno 700 prebivalcev, od beguncev, internirancev, zapornikov, ilegalcev in njihovih otrok, katerim je priskrbela tudi zanesljive varuhe. Za »specialni« material za partizane, čevlje, uniforme, nahrbtnike, sanitetno opremo, papir za propagando, razne tehnične stvari in storitve pa so skrbeli matični odbori OF, ki so bili specifična ljubljanska organizacijska oblika OF, ki je temeljila predvsem na stanovski in poklicni povezavi.

Vse to je povezovala vojaška intendantca, intendatura glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, ki je imela blago shranjeno po raznih manjših skladiščih, posebej potem, ko so Italijani novembra 1941 odkrili centralno skladišče. Posebno nabavno službo je imela organizirano tudi centralna tehnika KPS, ki je skrbela za tiskanje in razmnoževanje propagandnega gradiva, gradnjo skrivališč, izdelavo razstreliva in radijskih sprejemno oddajnih postaj. Ker avtor v naslednjih poglavjih Ljubljane ne obravnava posebej, bi še poudaril, da je bila materialna in denarna pomoč iz mesta neprecenljiva zlasti po italijanski ofenzivi jeseni 1942, ki je zadala partizanskim oddelkom občutne izgube. Ob ofenzivi je bilo izgubljeno tudi osvobojeno ozemlje na Dolenjskem in Notranjskem, na katerem so do spomladi 1942 nastale osnovne smernice partizanskega gospodarstva, ki ga je s pomočjo rajonskih odborov OF organiziral Narodno osvobodilni svet za osvojeno ozemlje. V drugem poglavju opisuje tudi upravljanje razlaščenih veleposestev, od katerih so nekatere upravljali kot celoto, kar je pred-

stavljalo zametek »državnih posestev«. Na drugih so zemljo obdelovali kolektivno, tako da so ustanovili »kmečke kolektive«, kjer so kmetje na razdeljeni zemlji delali, pridelke pa so skupno delili. Po nastanku osvobojenega ozemlja je iz Ljubljane prišlo tudi vodstvo vojaške intendance, ki je organiziralo to dejavnost tudi po vojaških enotah. V tem obdobju so bili intendanti pri opravljanju svojega posla dokaj samostojni. Sodelovali so z gospodarskimi referenti pri odborih OF in Narodnoosvobodilnimi odbori. Intendatura je organizirala tudi delavnice, od čevljarških, krojaških, puškarskih, mehaničnih, mizarških in drugih, ki pa so bile v času italijanske ofenzive vse uničene. V ofenzivi so imeli partizani zaradi stalnih premikov in bojov raztrgano obleko, obutev in izrabljeno opremo. Poleg tega se je bližala še zima, v nekaterih krajih pa so se pojavili oddelki vaških straž, MVAC. Zato je jesen do novembra 1942 predstavljala krizno obdobje za prehrano in preskrbo partizanskih enot, ker so bili mnogokje razbiti tudi odbori OF, na katerih je slonelo glavno breme preskrbe partizanov. V tem obdobju se je, kot je bilo že omenjeno, posebej izkazala Ljubljana, kjer je OF s pomočjo železničarjev 21. novembra odpravila 3 vagone pošiljke za partizane. V teh so bile predvsem zimske obleke, obutev, odeje in perilo.

V tretjem poglavju opisuje razvoj intendantske službe in partizanskega gospodarstva od srede novembra 1942, ko je italijanska ofenziva pojenjala, do kapitulacije Italije in oskrbo slovenskih partizanskih bolnic v tem obdobju. Orisuje pa tudi politično zaledje partizanske vojske, poverjenišтва izvršnega odbora OF z okrožnimi in rajonskimi odbori OF. V obdobju ponovnega vzpona in ko se je vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja ponovno preselilo v Kočevski Rog iz Dolomitov, so bili različni načini preskrbovanja partizanskih enot. Nekaj hrane in obleke pa so zaplenile tudi v uspešni akciji proti italijanskim enotam v Žužemberku. V Kočevskem Rogu, v tamkajšnjih gozdovih, so gradbene ekipe začele ponovno graditi barake za vodstvo, tiskarne in delavnice, ker so bili skoraj vsi tovrstni objekti ob italijanski ofenzivi na Dolomite uničeni. Velik napredek je bila ustanovitev ekonomskega odseka glavnega štaba NOV in PO Slovenije, v čigar pristojnosti je bilo celotno gospodarstvo in intendantska dejavnost v vojski, od prehrane do načrtovanja oskrbe in opreme. Za vse to so morali izdelati evidenco potreb, ki so jih nato razdelili po okrožjih. Vendar je prišlo včasih do trenj med vojaškimi intendanti in gospodarskimi referenti, oziroma gospodarskimi komisijami pri odborih OF zaradi samovolje nekaterih med prvimi, ki niso poznali strukture prebivalstva terenov, kjer je bilo gospodarstvo zaradi vojnih razmer hudo ubožano.

Da bi odpravili nepravilnosti in omenjena trenja, je vojaško vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja prepovedalo svojim intendantom, da bi brez pristojnosti gospodarskih referentov ali koga drugega od odbora OF kupovali neposredno od kmetov, predvsem živino. Le na ozemlju, ki je bilo pod kontrolo okupatorja ali drugih nasprotnikov OF so lahko izvajali prisilne odkupe. Zaradi vsesplošnega pomanjkanja je na osvobojenem ozemlju cvetela tudi črna borza, navijanje cen, oderušstvo, predvsem pri prometu s soljo, tobakom in drobnimi gospodinjskimi pripomočki. Da bi to preprečili, so izdali maksimirani cenik, ki je bil obvezen za vse osvobojeno ozemlje. Tudi vse bolnice in sanitetne postaje so imele svoje intendante, oskrbovale pa so jih tudi

bližnje partizanske enote. Do organizirane preskrbe le-teh pa je prišlo šele jeseni in pozimi 1942/1943.

V petem poglavju avtor opisuje gospodarske razmere na velikem osvobojenem ozemlju po kapitulaciji Italije, oskrbo enot 7. korpusa med in po jesenski nemški ofenzivi. Še prej pa prevzem oblasti in organizacijo uprave, ki jo je vodila upravna komisija pri izvršnem odboru OF z odseki. Ta naj bi zajamčila poslovanje javne uprave, predvsem pri finančnih zadevah, industriji ter ostalemu gospodarstvu in preskrbi. O gospodarskih zadevah so razpravljali tudi na zboru odposlancev slovenskega naroda v Kočevju. Na terenu so vseskozi večino gospodarskih nalog opravljale rajonske gospodarske komisije z vaškimi, kot pomožnimi organi. Po kapitulaciji Italije so tudi vsi industrijski obrati na osvobojenem ozemlju začeli delati skoraj izključno za vojsko. Posredniki med vojaškimi in civilnimi oblastmi pa so bile v tem obdobju novo ustanovljene komande mest. V njihovo pristojnost so prešla vojaška skladišča, s katerimi so do tedaj upravljali odbori OF.

Prehrana vojske se je po kapitulaciji Italije izboljšala, vendar so predvidevali nemško ofenzivo in težje pogoje, zato so si začeli pripravljati zaloge in prepovedali vsako neracionalno trošenje dobrin. Domneve so bile upravičene, kajti Nemci so začeli oktobra 1943 s pomočjo domobrancev ofenzivo, katere cilj je bil med drugim tudi ta, da bi zajeli čimveč živeža in drugega materiala na ozemlju, ki so ga zasedli. Partizanske enote so se zaradi operativnih nalog oddaljevale od prvotnih izhodišč in skladišč. Zaradi tega jim je v času ofenzive neprestano pretela lakota. Po ofenzivi je bila zatorej ena izmed prvih nalog ureditev preskrbe, pri čemer jim je šlo na roko dejstvo, da so ohranili del osvobojenega ozemlja. Vendar je kljub temu primanjkovalo obleke in obutve, z izjemo 14. divizije, ki so jo pripravili za bodoče boje na Štajerskem in jo za takratne razmere izvrstno opremili in oborožili. V petem poglavju, ki ga kronološko zaključí z januarjem 1944, opisuje še težave pri preskrbi s soljo in tobakom, ki sta bila, kot je bilo že povedano, najbolj iskana in željena produkta na osvobojenem ozemlju.

V naslednjem poglavju opisuje delo upravne komisije, ki je bila februarja 1944 ukinjena in ki so jo po črnomeljskem zasedanju, nadomestili z oddelki pri predsedstvu SNOS, za prehrano, kmetijstvo, gozdarstvo, industrijo, trgovino in finančne zadeve. Poleg tega so pri omenjenem predsedstvu ustanovili še komisiji za zaščito gozdov in upravo narodne imovine, imenovane KUNI ter prevozno tovarno službo. Od maja do decembra 1944 se je na osvobojenem ozemlju Dolenjske in Notranjske začel uveljavljati skladiščni sistem oskrbe, ki je podrobno opisan v sedmem poglavju. Uspešna podlaga temu je bila gospodarsko organiziranje v sklopu politično upravne ureditve ljudske oblasti, kar je pripomoglo k ponovnemu vzponu te dejavnosti. V naslednjih poglavjih opisuje avtor dejavnost v Slovenski Istri, Brkinih in na Pivškem, NOV-GRAD, organizacijo za izvedbo gradbenih del ter oskrbo partizanskih bolnic.

V 11. poglavju zaključeno obravnava posebno dejavnost oskrbe, osrednje delavnice, od orožarskih do radijskih, delavnice 7. korpusa, zaledne partizanske delavnice, tiskarne, njihovo preskrbo ter šolanje intendantskega kadra ter obmejno menjavo med Hrvati in Slovenci. V 12. poglavju opisuje premagovanje neugodnih zimskih razmer v letih 1944/1945 in pomladanski gospodarski razvoj. V zadnjem, trinajstem, pa zavez-

niško pomoč NOV in PO Slovenije. V sklepu aktualizira to tematiko s primerjavo z osemdesetimi leti, obdobjem gospodarskega poloma in razkroja. Avtor je uporabljal vire, ki so v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino, upošteval vso najvažnejšo literaturo o tej problematiki, napravil seznam le-te, tako kot za intendante na Dolenjskem in Notranjskem v letih 1941–1945.

Lojz Tršan

Vestnik koroških partizanov, Letnik XXII, 1–2, Ljubljana, 1988

Po svoji obliki je *Vestnik* tak kot je vedno bil: skromno, okusno opremljen ciklostil. Po vsebini gre za tematsko številko z dvojezičnimi članki o zvezah med slovenskimi in avstrijskimi partizani, kar simbolično ponazarjajo sorodne kratice obeh osvobodilnih gibanj, OF in ÖFF. Takšno politiko uredniškega odbora in prizadevnost avtorjev prispevkov lahko toplo pohvalim in jima zaželim srečo tudi v prihodnosti.

Oglejmo si sedaj članke po vrstnem redu. Marjan Sturm v uvodni besedi pove, da je za slovensko-avstrijsko številko *Vestnika* dal že pred nekaj leti pobudo »Pavle Žaucer ob razpravah o celotni zgodovinski osvetlitvi protifašističnega boja koroških Slovencev« (str. 5). Olga Kastelic Marjetka se kot bivša slovenska partizanka na Koroškem spominja, da so slovenski partizani že od vsega začetka skušali navezovati stike tudi s koroškimi Nemci, čeprav so bili mnogi od teh zaslepljeni od nacistične propagande ali neosveščeno oportunistični (str. 7). Wolfgang Neugebauer, vodja Dokumentacijskega arhiva avstrijskega odpora na Dunaju piše, da je neprijetno, »ko moraš kot Avstrijec ugotoviti, da se hrabri antifašistični odpor koroških Slovencev komaj priznava, kaj šele, da bi se jim zahvalili« (str. 15) in je mnenja, da bi se bilo – strogo hipotetično – leta 1945 bolje odločiti za delitev dežele na jugoslovanski in avstrijski del kot pa za nedeljeno nacionalsocialistično Koroško. Slovenski prevod je na tem mestu nekoliko majav, kajti fraze »wäre... verzuziehen« ne moremo prevajati »bi ... prednjačila«, ampak »bi bilo... treba dati prednost« ali tako nekako. V vsakem primeru bi to bila res zelo avstrijska dilema!

Vse te tri članke lahko vzamemo kot nekakšen uvod h glavnim tekstom. Prispevek Mileta Pavlina o začetkih partizanske skupine Leoben–Donawitz lahko beremo kot napeto detektivko z mnogimi pomanjkljivostmi. Preveč je namreč govora o potovanjih slovenskih akterjev te drame sem ter tja, v glavnem med Jesenicami in Celovcem, in premalo je prikazan smisel teg prostorskih premikov. Ker Mile Pavlin ne navaja virov ali literature, bralcu ne more biti jasno, odkod je zajemal znanje o tolikih podrobnostih.

Franz Burda navaja nekaj literature za svoj članek o glavnih avstrijskih odporniških skupinah: nadstrankarski skupini duhovnika dr. Heinricha Maierja, krščanskosocialni skupini Hurde/Weiberger in levičarski Anti-Hitler-Bewegung; slednja je od jeseni 1943 dalje skušala ustvariti verige partizanskih oporišč od Drave do Donave in povesti Avstrijce v oboroženo vstajo proti nacizmu (str. 47), vendar ji zaradi gestapovskih vrinjencev to ni uspelo. Maierjeve in Anti-Hitler gibanje sta imeli nekaj sti-